

שורפין אע"פ שאין בית?

ר' בנציון סופר

א. מבוא

בבואנו לדון בחידוש מעשה פרה אדומה למעשה, ניצבת בפנינו שאלה משמעותית – האם גם טרם בניין בית המקדש ניתן לשרוף פרה אדומה ולהפיק ממנה אפר, או שמא רק כאשר הבית עומד על תלו ניתן לעשות כן.

בנושא זה כבר כתב בהרחבה הרב עזריה אריאל שליט"א, בנספח לספרו 'פרה אדומה כהלכתה' (מהדורת ביקורת, סימן ב), והאריך להוכיח מפי ספרים וסופרים כיד ה' הטובה עליו, כי אכן ניתן לעשות את מעשה הפרה כולו כהלכתו גם כשאין בית. ומכל מקום, נראה כי לגודל חשיבותו של נושא זה מן הראוי להמשיך ולדון בו בי מדרשא, ואין בית המדרש בלא חידוש. על כן הנני להציע כמה נקודות בעניין נכבד זה, בשיפולי גלימתו של הגרע"א שליט"א, ובקצירת האומר.

חלקם הראשון של הדברים דלהלן ייסוב אודות הצד ההלכתי של השאלה שלפנינו, ובחלקם השני ניתן דעתנו גם על השאלה העקרונית – בהנחה שיש היתכנות הלכתית לקיום מעשה הפרה ללא בית, האם אכן יש בכך עניין ותועלת.

ב. מקריבין אע"פ שאין בית

דין 'מקריבין אע"פ שאין בית' עליו העיד רבי יהושע (עדויות ח, ו) נפסק להלכה ברמב"ם (הל' בית הבחירה פרק ו הלכה טו) ובשאר הראשונים, וכך הלכה רווחת בידינו.

אמנם יש לדון האם דין זה נאמר דווקא בקרבנות, וכמשמעות הלשון 'מקריבין', או שאף במעשים אחרים הקשורים לבית המקדש נאמר כך, שניתן לעשותם גם בלא בית. בין מעשים אלו ניתן למנות כמובן את מעשה פרה אדומה בו אנו עוסקים, וכן מעשים נוספים כגון הקטרת הקטורת, הדלקת המנורה, סידור שולחן לחם הפנים ועוד.

מתוך הנימוק המובא בדבריו של רבי יהושע (עדויות שם), נראה כצד השני:

אמר רבי יהושע: שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית, ואוכלים קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה, שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.

ובפשטות, כיוון שקדושת המקדש עודנה קיימת, אם כן כל מעשה שהיה נעשה במקדש בבניינו יכול להיעשות בו גם בחורבנו, ואף אם לא מדובר דווקא בקרבנות. אם כן נראה כי אף מעשה הפרה – למרות שאיננה מוגדרת כקרבן – יכול באופן עקרוני להיעשות גם כשאין בית.¹ המשנה אמנם דיברה על היתר ההקרבה כיוון שהוא הנפקא מינה המרכזית והמשמעותית של היות קדושת המקום קיימת, אך הוא הדין לרוב ככל המעשים הכרוכים במקדש.

אכן, מצאנו מספר עניינים שבהם נאמר בפירוש בחז"ל שנוהגים רק 'בפני הבית' או 'בזמן שבית המקדש קיים', כלומר שלא די בהם בקיומה של קדושת המקום אלא יש צורך בקיומו של המקדש בפועל.² אך בכל דינים אלו מדובר באחת משתי אפשרויות: א. ישנה דרשה מיוחדת (או הלכה למשה מסיני) המלמדת שדין זה נוהג רק בפני הבית. ב. מדובר בדין שברור לכול כי טעמו איננו שייך כלל בזמן החורבן, ולכן אינו נוהג אלא בפני הבית.³ יתרה מכך, נראה שיש מקום לומר כי בפרה שכל מעשיה מחוץ למקדש הם, מעיקרא אין צורך בבית (לולי דין ראיית ההיכל בו נדון להלן).⁴ ואמנם מלבד היותה כקדשי בדין הבית, מוגדרת הפרה גם כ'חטאת' (עבודה זרה כג ע"ב; חולין יא ע"א; רמב"ם הל' פרה אדומה פ"א ה"ז ופ"ב ה"ג), אך ממה נפשך: מצד היותה 'חטאת', הרי ודאי שייך דין 'מקריבין',

- 1 כאן דנו לגבי היתר העקרוני לבצע את מעשה הפרה כשאין בית. להלן אות ב נדון בנוגע לדין המיוחד של ראיית ההיכל שנאמר בפרה, האם גם לגביו ניתן לומר שאין צורך בהיות ההיכל בנוי.
- 2 ביניהם: השקלים והביכורים (משנה שקלים פ"ח מ"ח), חילול שבת לצורך עדכון על קידוש החודש (משנה ראש השנה פ"א מ"ג) או לצורך עדות החודש (שם מ"ד), הקרבת קינו של גר (תוספתא שקלים פ"ג הכ"ב), איסור להיפנות כלפי מקום המקדש (ברכות סא ע"ב), תוספת שביעית (מועד קטן ד ע"א), מלקות על מטיל מום בקדשים (עבודה זרה יג ע"ב, וכן תמורה כד ע"ב לגבי עובר), היתר חילול על שווה פרוטה (ערכין כט ע"א), איסור מכירת בכור בהמה תם (תמורה ז ע"ב) אכילת בכור בהמה ומעשר שני (שם כא ע"א), דיני נפשות (מכילתא דרשב"י כא, יד. ועיין הערה 12 במאמרו של הרע"א, ולפי מכילתא זו נראה ששוב קשה על דברי ר"ת). הרשימה ע"פ חיפוש מילות מפתח בפרויקט השו"ת, ומן הסתם נשמטו כמה עניינים נוספים.
- 3 אם מדובר בדין דרבנן, מובן שניתן לומר שהתקנה הייתה מעיקרא שהדין ינהג רק בפני הבית. אך גם בדינים דאורייתא, כאשר טעם הדין מפורש בפס' או שהוא טעם ברור ופשוט (שגדרו כאילו מפורש בפסוק, כדברי תוס' הרא"ש בבא מציעא צ ע"א, ואכמ"ל), ככהאי גוונא לכולי עלמא דרשינן טעמא דקרא. ונראה שלכיוצא בזה נתכוון הרב אריאל במה שכתב במאמרו (לקראת סוף פרק א), ש"מצוות התלויות בהיכל משום שהן מביעות כבוד והודיה, חגיגות ושמחה, אין להן מקום בחורבנו". והרי על מנת לקבוע שמצווה פלונית תלויה בהיכל מפני שמביעה כבוד וכדו', עלינו לדרוש טעמא דקרא (אם מדובר בדין תורה). ועל כרחנו כנ"ל, שבכהאי גוונא שפיר דרשינן.
- 4 ועיין עבודה זרה (מו ע"ב): 'בית ה' אלהיך – פרט לפרה שאינה באה לבית', ועל כן אין בה איסור אתנן זונה ששייך רק במה שמביאים לבית ה'.

דלא גרעה חטאת זו משאר חטאות שניתן להקריבן. ומצד היותה קדשי בדק הבית, כאמור, כיוון שמעשיה מחוץ למקדש הם, מעיקרא אינם תלויים בביהמ"ק, ולכן אין צורך בהיתר מיוחד לעשותם כשאין בית.⁵

ג. גדר דין ראיית ההיכל

במשנה במידות (ב, ד) איתא:

כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל המזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בראש הר המשחה ומתכוין ורואה בפתחו של היכל בשעת הזיית הדם.

ובספרי (במדבר, פיסקא קכג):

והזה אל נכח פני אהל מועד שיהא מתכוון ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם.

ממקורות אלו עולה לכאורה שישנו דין מיוחד בפרה, בשונה משאר הקרבנות, שעל הכהן המזה את הדם לראות את פתח ההיכל בזמן ההזאה. האם כאשר ההיכל איננו קיים ניתן לקיים דין זה?

לכאורה, שאלה זו תלויה במה שיש לחקור בדין 'מקריבין' אע"פ שאין בית' שהוזכר לעיל: האם משמעותו היא שגם בזמן חורבן הבית הריהו מוגדר כבנוי ועומד על תלו, או שאע"פ שהבית חרב מכל מקום קדושת המקום קיימת ודי בה להתיר את ההקרבה.

לפי הדרך הראשונה, כיוון שלעולם ההיכל נחשב כבנוי נמצא שאכן מתקיים דין ראיית ההיכל והזאה כנגדו אף בהיותו חרב. אך לדרך השנייה יש לומר שאף שקדושת המקום קיימת מכל מקום כיוון שההיכל עצמו איננו בפועל אין הכהן רואה את ההיכל והזאתו פסולה.

הגר"ע אריאל במאמרו אכן הלך בדרך הראשונה, שגדר דין 'מקריבין' הוא שאע"פ שהבית איננו קיים אנו דנים כאילו הוא קיים. לפי הבנה זו, ממילא ודאי שגם את מעשה הפרה

5 לכאורה היה מקום לטעון מאידך, שגם המושג 'קדשי בדק הבית' אינו שייך אלא בזמן הבית, שכן הקדש זה כשמו כן הוא, לטובת חיזוק בדק הבית, וכאשר אין בית קיים אין לו על מה לחול. אך פשוט שזה אינו, כמבואר ביומא סו ע"א ועוד, ובראשונים ובפוסקים. בנוסף, הרי מפורש בחז"ל שדוד המלך הקדיש את החומרים לצורך בניין המקדש עוד לפני הקמתו (ירושלמי פאה פ"ד ה"ב ועוד). ודוחק לומר שכיוון שהיה משכן בנוב וגבעון לכן ניתן היה להקדיש לבדק הבית של בניין אחר). ואם כן ודאי שניתן להקדיש פרה לצורך שריפתה גם כשאין מקדש.

ובר מן דין, ייתכן שהביטוי 'קדשי בדק הבית' ביחס לפרה הינו ביטוי מושאל, שכן עשיית הפרה אינה תורמת מאומה לחיזוק בדק הבית וכיוצא בזה (ואמנם עשייתה מאפשרת את הכניסה למקדש, וייתכן שאף זוהי המטרה המרכזית של עשייתה, כנראה מן הפוסקים, אך מכל מקום אין זה בכלל בדק הבית). אלא שקדושת הפרה מקבילה לקדושת חפצים שהוקדשו לצורך בדק הבית. ואם כן גם אילו היה הדין שקדושת בדק הבית לא שייכת כשאין בית, מכל מקום קדושת פרה שאני.

ניתן לעשות בלא בית, כיוון שהכהן השוחט והמזה כאילו רואה את ההיכל לנגד עיניו ויכול לשחוט ולהזות כנגדו.

ברם, אף שמדברי אחרונים אחדים נראה כי הגדירו בדרך זו את הדין הנ"ל, כפי שהביא הרב במאמרו, נראה שפשטות הדברים איננה כן, הן מצד הסברא הן בלשון חז"ל.

בסברה, קשה לקבל שמבנה שאיננו קיים ייחשב כאילו הוא בנוי ועומד על תלו, דמהיכא תיתי לחדש כן להגדיר את ההלכה נגד המוחש.⁶ ואף שמצאנו בהלכה הגדרות כעין אלה, כגון 'פי תקרה יורד וסותם', 'גוד אסיק מחיצתא' וכיוצא בזה, וכן 'כל העומד לישרף כשרוף דמי' ודומיו, 'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי' ועוד, מכל מקום בכל אלו אכן מפורש יוצא מפייהם של חז"ל שאנו מגדירים את הדבר בניגוד למציאות הנראית (ואף באלו יש מקום לבאר שאין הכוונה כפשט הדברים אלא שמדובר בדימוי ציורי בלבד הבא לבטא את ההלכה), אך כאן שלא נאמר כן, מניין לנו לחדש כך.⁷

גם מלשון המשנה בעדויות נראה בפשטות שהטעם לכך שמקריבין הוא 'שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא', היינו שאף על פי שהבית איננו קיים מכל מקום קדושתו קיימת. ובדומה לזה במשנה במגילה (פ"ג מ"ג), לגבי בית הכנסת שחרב: "והשימותי את מקדשיכם, קדושתן אף כשהן שוממין". הקדושה עודנה קיימת, אך לא נאמר כאן שהבית עצמו נחשב קיים גם כשהוא חרב ושומם.

לכן לענ"ד מסתבר יותר לבאר, שדין מקריבין אע"פ שאין בית משמעותו, שגם אחר חורבן הבית עדיין הקדושה קיימת, והיינו מפני שהקדושה איננה נובעת מהבית אלא ממקומו, המקום אשר בחר ה', ולכן אין זה משנה לעצם מציאות הקדושה האם הבית בנוי או לא. אמנם הרב אריאל הביא כמה ראיות לדבריו, וראה בהערה מה שיש לענ"ד להשיב עליהן.⁸

6 ושמעתי באומרים לי שבמציאות של ימינו קשה שבעתיים לומר שהבית נחשב כבנוי בפועל, שהרי בעוונותינו במקומו בנויה כיפת הסלע, וכיצד יעלה על הדעת לומר שהשיקוף המשומם הנ"ל כמי שאינו ותחתיו בנוי לתפארה בית אלהינו. אך לענ"ד אם אכן אנו מגדירים את הבית בחורבנו כאילו הוא קיים, אין שום מניעה לומר כן גם כאשר במקומו יש מבנה אחר, שהרי מכל מקום אנו מגדירים את ההלכה בניגוד למציאות.

7 אכן, הירושלמי (מעשר שני ג, ג; סנהדרין א, ג) הגדיר גם את הדין שלפנינו בדרך של הגדרה מוחשית - "רואין את המחיצות כאילו הן עולות". אך ראשית, העובדה שהבבלי לא השתמש בלשון זו או בכיוצא בה (כפי שהשתמש בנידונים רבים אחרים וכן"ל), יש בה כדי ללמד שהוא לא הגדיר את ההיכל כקיים. אף אם לא נחפוץ לאפושי פלוגתות בין התלמודים, נראה שאף מהירושלמי עצמו אין ראיה לנידונו, שכן בירושלמי במעשר שני מובא ביטוי זה ביחס לחומות ירושלים, ובירושלמי בסנהדרין גם כן נראה מהקשר הדברים שמדובר בירושלים או בעזרות, אך לא בהיכל (אמנם מפירוש קרבן העדה שם נראה שפירושוו על ההיכל, אך משאר המפרשים שם לא נראה כן). אם כך הם פני הדברים, אכן יש לחלק בפשטות, שרק לגבי ירושלים שעדיין יסודות החומות שלה קיימים אמר הירושלמי שרואים את המחיצות כאילו עולות (כעין דין 'גוד אסיק מחיצתא'), אך לגבי מחיצות ההיכל שחרבו עד היסוד, בהן לא שייך ביטוי זה. ועוד יש לחלק בדרכים נוספות בין ירושלים (והעזרות) לבין ההיכל.

8 א. בסוגיית 'קדשה לעתיד לבא' (מגילה י ע"א; שבועות טז ע"א; זבחים קז ע"ב). נראה כי גם לפי ההוה אמינא בשיטת ר"א (שהצורך בקלעים היה להתיר את ההקרבה כשאינו היכל) וגם לפי המסקנה

כאמור, לפי הבנה זו, לכאורה לא ניתן יהיה לקיים את דין ראיית ההיכל כאשר ההיכל איננו. אך נראה שלא כך הם פני הדברים, ומשתי סיבות עיקריות:

האחת, כפי שכבר כתב הרב אריאל: ראיית ההיכל אינה אלא אמצעי לצורך כיוון ההזאה כלפי ההיכל, ואינה נצרכת מצד עצמה. לכן גם כאשר אין היכל, אם מכוון הכהן את הזאותו כלפי מקום ההיכל די בכך, אף שאינו רואה את ההיכל מתנוסס לנגד עיניו.⁹

(שהקלעים היו לצניעות בעלמא), ניתן לבאר כי ר"א סבור שאין צורך בבית קיים כדי להקריב, ודי בקיומה של הקדושה. אלא שבהוה אמינא שהקלעים נועדו עבור ההקרבה יוצא שלר"א קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא ולכן יש צורך בקלעים כדי לקדש את המקום (כפי שביאר הרב במאמרו ע"פ לשונות הראשונים). למסקנה, מטרת הקלעים הייתה טכנית, ואכן קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא ודי בכך לאפשר את ההקרבה.

אמנם אף שבדברי הגמ' ביאור זה נראה מרווח, מדברי רש"י בשבועות שם דבהוה אמינא סבר ר"א ש'אם אין בית אין קרבן' ולכן הוצרכו הקלעים, נראה שהקלעים נועדו לשמש כבית. לפי זה יש לבאר באופן אחר, שלפי ההוה אמינא אכן סבר ר"א שלא די בקדושה אלא יש צורך גם בבית, אך די בקלעים בלבד (מחיצות ללא גג) כדי להיחשב כ'בית', מפני שעיקר הצורך במבנה ההיכל הוא במחיצות שבו שמבדילות בין קדושת עזרה לקדושת היכל, אך הגג אינו חלק מהותי מן הבניין (ועיין בזה להלן בעניין נפחתה תקרת ההיכל). על כל פנים כך סברה הגמ' כהוה אמינא בשיטת ר"א. למסקנה, אכן ר"א מודה שדי בעצם קדושת המקום לאפשר את ההקרבה גם בלא מחיצות היכל כלל.

ב. לגבי הראיה מאיסור שחוטף חוץ בו נאמר 'אל פתח אוהל מועד לא הביאו', לא זכיתי להבין מאי אולמיה דהאי קרא משאר קראי שנאמרו בקרבנות, שיש להקריבם פתח אוהל מועד. ובכל אלו המקראות ההבנה הפשוטה (למאן דאמר לא קדשה לעתיד לבוא) היא, שהתורה מתארת את האופן הרצוי להקרבנות הקרבנות, שהוא כאשר יש אוהל מועד בנוי ומקריבים לפניו. אך למעשה בכל מקום בו נאמר בתורה תיאור של אוהל מועד וכיוצא בו, הכוונה היא לקדושת המקום ולא למבנה הפיזי. ממילא גם בשחוטף חוץ כל מי שלא מביא את הקרבן אל המקום המקודש נכלל באיסור זה.

ג. לגבי הפסוקים בספר עזרא, לענ"ד יש לדחות בנקל בשתי דרכים: א. המקום אכן נקרא בפי עולי הגולה 'בית ה' או 'בית האלהים' גם טרם בנייתו, וכפי שנקרא ההר עד היום 'הר הבית', אך אין זה אומר שגם בהגדרה ההלכתית המבנה נחשב כקיים. ב. ייתכן ש'בבואם לבית ה' וכן 'לבואם אל בית האלהים' היינו שהעולים באו במטרה לבנות את בית ה', ונקרא על שם סופו.

ואף שציינן הרב במאמרו שגם המקדש מלך והמקדש דוד נקטו שהבית נחשב כקיים, לענ"ד סתימתם של רוב הראשונים והאחרונים שלא כתבו כן, מורה שהבינו בפשטות שאין הבית נחשב כקיים אלא שדי בקדושת המקום ואין צורך בקיום המבנה עצמו, וכפי שעולה מפשטות לשון המשנה בעדויות ובסוגיות הש"ס הנ"ל.

9 הרב אריאל הוסיף, שאף לשיטת הרמב"ם שנראה מדבריו כי הראיה נצרכת מצד עצמה, מכל מקום אין צריך לראות את ההיכל אלא שההיכל 'יראה' את הכהן. ולכאורה הדברים מחודשים. אך לענ"ד ההבנה הפשוטה יותר, הן בדברי חז"ל הן בשיטת הרמב"ם, שאין צורך בראייה כדין עצמאי אלא רק לשם כיוון ההזאות. ואקצר:

במסכת פרה לא הוזכר כלל דין ראיית ההיכל, אלא רק הצורך לכוון כנגד פתח ההיכל (פ"ד מ"ב) או כנגד בית קדשי הקדשים (פ"ג מ"ט). רק במסכת מידות הוזכר עניין הראייה כבדרך אגב, לצורך תיאור גובה השערים שבמקדש. נראה מכך בבירור שאכן אין דין בראייה מצד עצמה, אלא שכדי לכוון את ההזאה כנגד ההיכל יש צורך שלא יהיה שער שמסתיר אותו, ועל כן מבארת המשנה במידות שהשערים נבנו באופן שיוכל הכהן לראות את ההיכל כדי לכוון את ההזאות. הספרי מצטט את לשון המשנה במידות

השנייה: גם בהנחה שהראייה היא דין בפני עצמו, לענ"ד ניתן לומר בפשטות שראיית מקום ההיכל כמוה כראיית ההיכל עצמו. הלא בכל מקום בו הצריכה התורה 'אהל מועד', 'פתח אהל מועד' וכדו', אנו אומרים שגם כאשר אין המבנה קיים ניתן לקיים דינים אלו, וזאת מפני שכאמור לעיל אין כוונת התורה להצריך מבנה דווקא אלא די בקדושת המקום. אם כן גם כאשר נאמר בתורה 'והזה אל נכח פני אהל מועד', ומכאן למדו שיש צורך בהזאה אל מול ההיכל תוך כדי ראייתו, ודאי שאין הכוונה להיכל עצמו אלא למקומו של ההיכל, מקור הקדושה.¹⁰

ד. משמעות עשיית הפרה טרם בנין הבית

בספרו 'פרה אדומה כהלכתה' (שער א, אות יג והלאה), מנה המחבר שליט"א את המשמעויות ההלכתיות של האפשרות להיטהר עוד טרם בנין המקדש. על פניו נראה שעם כל ההשלכות המנויות שם, הטהרה מטומאת מת נצרכת בעיקר עבור עבודת המקדש עצמה. אם כן, גם אם מבחינה הלכתית ניתן לעשות את מעשה הפרה בלא

ותולה אותה בלשון הפס', אך נראה פשוט שהפס' שהביא אינו מלמד מאומה על ראיית ההיכל אלא על כיוון ההזאות, והראייה שהוזכרה שם אינה אלא אמצעי לכך.

גם המילה 'נכח' וגם המילה 'פני' אין במשמעותן ראייה מצד עצמן, אלא עמידה כנגד המקום שלעיתים מלווה בראייה אך אין הראייה הכרחית בה. כפי שבפס' 'ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו' אין הכוונה שראה אותה אלא שעמד לנגדה, וכפי שבפס' 'והזה באצבעו על פני הכפורת' לא מצאנו שישנו דין ראיית הכפורת. ואף שמצאנו מקורות שבהם המילים הנ"ל משמשות במובן של ראייה, כפי שהביא הרב במאמרו, אין זה אלא על פי ההקשר ולא מצד משמעות המילים עצמן.

ובדברי הרמב"ם, הנה בסדר עשיית הפרה שתיאר בפ"ג ה"ב, לא הזכיר כלל את דין ראיית ההיכל, וכתב רק 'ומזה... כנגד בית קדשי הקדשים' (וכן בהל' בית הבחירה פ"ו ה"ה - 'מזה מדם הפרה נוכח ההיכל'). רק בפ"ד ה"ה כתב הרמב"ם: 'הזה ולא כיון כנגד ההיכל פסולה שנאמר אל נכח פני אהל מועד עד שיכוין כנגד ההיכל ויהיה רואהו'. גם שם לא כתב שאם לא ראה את ההיכל פסולה, אלא שאם לא כיוון פסולה. אח"כ חזר ופירש שכיוון זה כנגד ההיכל כולל בתוכו שני דברים - א. כיוון ההזאות בזוית הנכונה. ב. קשר עין בין הכהן להיכל כדי שההזאות אכן תהינה כנגד ההיכל בלי דבר החוצץ באמצע. לענ"ד זו כוונת המילים 'ויהיה רואהו', שיוכל הכהן לראות את ההיכל ממקום עומדו בכדי שההזאות אכן תהינה לנוכח ההיכל ללא חציצה. כך עולה גם מלשונו בפירוש המשנה (מידות פ"ב מ"ד): 'צריך להזות מדמה לנוכח ההיכל כשהוא רואהו', וכן (פרה פ"ד מ"ב): 'צריך שיזה כנגד פתחו של היכל כשהוא רואה אותו'. מדלא כתב 'צריך לראות את ההיכל ולהזות כנגדו' וכדו', נראה שהראייה שהזכיר היינו 'קשר עין' ולא דווקא ראייה בפועל.

ונראה שזו כוונת החזון איש (פרה סי' ז סק"א) שציטט הרב במאמרו (הערה 32). שאין הדבר תלוי בראייה בפועל אלא בכך שיוכל ההיכל להיראות ממקום מעמד הכהן בהר המשחה. וזהו שכתב החזון איש: 'שאם אין נראה ההיכל כלל לא מיקרי נכח אהל מועד...', דלא כמו שביאר הרב שם.

ומכל מקום כתבה התורה כאן ובשאר המקומות בלשון 'אהל מועד', שנראית כאילו הדינים תלויים באוהל מועד, מפני שאכן במשכן שנדד ממקום למקום ולא היה במקום אשר בחר ה', קדושתו נבעה רק מאוהל מועד עצמו ולא מהמקום בו עמד האוהל, ועל כן בתקופת המשכן אכן היה צורך באוהל מועד ממש. מה שאין כן בבית עולמים. וכמו שכתב הגר"ע אריאל במאמרו בביאור דברי הספרי (במדבר שם) על 'לא הוקם המשכן או קיפלה הרוח את היריעה'.

בית המקדש, נראה לכאורה שלא תהיה משמעות רבה לעשייה זו למעשה. לאור זאת ייתכן שמוטב לחכות לבניין הבית כדי שאכן אפר הפרה ישמש לייעודו המרכזי (בפרט שיש הסבורים שלא ניתן לעשות פרה בלא בית, כפי שהביא הרב אריאל במאמרו הנ"ל, ואם כן מה לנו לעשות מעשה הפרה באופן שאינו מוסכם לכל השיטות כאשר אין בכך תועלת משמעותית).

אלא שלא כך הם פני הדברים. ראשית, גם מבחינה הלכתית, אף על פי שטומאה הותרה בציבור, בוודאי שישנה עדיפות לכך שבית המקדש ייבנה בטהרה והקרבתו בו יוקרבו על טהרת הקודש החל מיומו הראשון (וכמו שביארו רבים שבני חשמונאי טרחו לחפש שמן טהור אף על פי שטומאה הותרה בציבור כיוון שודאי עדיף לעשות בטהרה מאשר בטומאה, ובפרט בעת חנוכת המזבח שראוי לחנכו בטהרה). אם כן, לשם כך ודאי שישנה חשיבות רבה לעשיית מעשה הפרה עוד טרם בניית המקדש. יתר על כן, ייתכן אף שישנה חובה הלכתית לעשות כן, שהרי להלכה הכריע הרמב"ם (ביאת מקדש ד, יד-טז) שטומאה דחוייה בציבור ולא הותרה, ולכן כשאפשר לעשות בטהרה אין לעשות בטומאה. אם כן אפשר שחובה עלינו להקדים את מעשה הפרה לבניין הבית כדי שנוכל לבנותו ולהקריב קרבנותיו בטהרה.¹¹

אך מלבד זאת, לענ"ד מתוך התבוננות בפרשת פרה אדומה ועניינה, יעלה בידינו שלמעשה פרה יש משמעות רחבה מעבר להפקת האפר משריפת הפרה המשמש לטהרה. משמעות זו עשויה להוביל למסקנה, שדווקא כאשר עדיין לא זכה עם ישראל לבניין הבית, מעשה הפרה יוכל לסייע לו להתקדם לקראת מימושו של חזון זה.

ה. הכפרה שבפרה

סוד העניין נעוץ בדברי חז"ל (במדבר רבה פרשה יט, סימן ח; ועוד):

ומפני מה כל הקרבנות זכרים וזו נקבה א"ר איבו משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך אמר המלך תבא אמו ותקנה את הצואה כך אמר הקדוש ברוך הוא **תבא פרה ותכפר על מעשה העגל**.¹²

11 הדיון בשאלה זו חשוב, מפני שאם אכן ישנה חובה לשרוף פרה אדומה (כשישנה בנמצא) לפני בניין הבית, נמצא שלא ניתן לחשוש לחומרא להצריך היכל בפרה אדומה (בהנחה שעיקר הדין הוא שאין צורך בהיכל). כיוון שזו חומרא דאתי לידי קולא לבנות הבית בטומאה (אלא אם כן נאמר שעשייה בטומאה כשאפשר בטהרה אסורה רק מדרבנן, ואילו פרה ללא היכל למחמירים פסולה מן התורה). אמנם אם נכריע שיש להצריך היכל מן הדין (בתורת ודאי או אף מכוח ספק שקול, אך לא כחומרא בלבד), אין להתחשב בכך שמחמת הכרעה זו ייבנה הבית בטומאה, שהרי במצב כזה אין אפשרות לעשות בטהרה ובוודאי שיש לעשות בטומאה בלא פקפוק.

12 עיין גם המיזחס ליונתן על הפס' "ואסף איש טהור את אפר הפרה... והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא" (במדבר יט, ט), שתרגם - "ברם שיבוק חובת עגלא היא". ואכן גם בחטא העגל מתארת התורה שמה שרף אותו באש וטחן אותו 'עד אשר דק לעפר' (דברים ט, כא), כשם שאת

וכן בגמרא מועד קטן (כח ע"א):

אמר רבי אמאי: למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה - לומר לך: מה פרה אדומה מכפרת - אף מיתתן של צדיקים מכפרת.

ביארו לנו חכמינו בזה, שמלבד הטהרה הבאה בעקיפין ע"י אפר הפרה, עצם מעשה הפרה נועד לכפר על עם ישראל. כפרה זו איננה על חטא פרטי, אלא על חטא לאומי כמעשה העגל, חטא שדרושה עליו כפרה משמעותית השקולה למיתתם של צדיקים.¹³

הכפרה הבאה ע"י מעשה הפרה באה לידי ביטוי גם בפרטי העשייה: מזים שבע פעמים כנגד אוהל מועד, בדומה ליום הכיפורים (ובמשנה וברמב"ם שצוינו לעיל מובא שמזים מדם הפרה 'כנגד בית קדשי הקדשים' אף שהכהן איננו יכול לראות את קודש הקדשים, ונראה שגם בזה באו לרמוז לכפרת יום הכיפורים). משליכים עץ ארז ואזוב ושני תולעת אל תוך שריפת הפרה, בדומה לטהרת מצורע (הבאה לעוררו בתשובה כדרשת חז"ל על משמעות שלושת המינים הללו). לחלק מהתנאים (ספרי במדבר פ'סקא קכג) והאמוראים (יומא מב ע"ב) רק כהן גדול יכול לעשות את מעשה הפרה, כשם שביום הכיפורים הכהן הגדול הוא שעושה את עבודת היום המכפרת על כלל ישראל.

הפרה שורפים ואח"כ כותשים את כל הנשאר עד שייעשה אפר (משנה פרה פ"ג מ"א, רמב"ם הל' פרה פ"ג ה"ג). ואולי הקבלה זו היא שהובילה לפירוש זה בפסוק, שאפר הפרה נותר למשמרת ככפרה על עפר העגל.

ועיין עוד סוטה (יז ע"א) שבשכר שאמר אברהם אבינו 'ואנכי עפר ואפר' זכו בניו לאפר פרה ועפר סוטה. ופירש רש"י שזכו לכך שהפרה תטהר אותם ותכפר על חטא העגל. ובזאת מיושבת קושיית האחרונים (עיין הערות הגריש"א שם ועוד), שהרי בנוזר (סא ע"ב) אמרו שגוי כיוון שאין בו טהרת אפר פרה לכן אין בו טומאה, ואם כן איזו זכות יש באפר הפרה לישראל, הרי אדרבה לולי אפר זה לא הייתה בהם טומאה כלל. אך לפי דברי רש"י, וע"פ הדברים שנתבארו למעלה, מיושב, שהזכות הגדולה באפר הפרה היא הכפרה העצומה שזוכים לה ישראל ע"י מעשה זה.

ולפי דברי המיוחס ליונתן הנ"ל, נראה שאכן יש קשר בין אפר פרה לעפר סוטה, שהרי בחטא העגל אחר שטחן משה את העגל לעפר הוא זרה אותו על המים (שמות לב, כ) של המים החיים של הנחל היורד מן ההר (דברים שם), והשקה את בני ישראל (שמות שם), כשם שמשקים אישה סוטה את המים החיים שבתוכם עפר מקרקע המשכן. ועדיין צריך בירור הקשר בין אפר הפרה לעפר הסוטה ומדוע זכו להם בניו של אברהם דווקא בזכות אמירתו 'ואנכי עפר ואפר'.

13 וכן עולה בפשטות מדברי הגמ' (עבודה זרה כג ע"ב ועוד) שפרה קרויה חטאת, שמכפרת כחטאת. ואף שביומא (ב ע"ב) איתא דפרה לאו בת כפרה היא, כבר ביארו כמה מפרשים (מהר"ץ חיות ועוד) שהיא לא באה לכפר על חטא מסוים אלא זוהי כפרה כללית (ודלא כהפני יהושע וגבורת ארי ומרומי שדה שם. דמה שכתבו שרק פרת משה כיפרה ולא פרות דורות, לא משמע כן מפשט הגמ' במועד קטן 'מה פרה אדומה מכפרת', ובירושלמי ריש יומא 'כשם שאפר פרה מכפרת על ישראל', והיינו לדורות, דומיא דבגדי כהונה ומיתת צדיקים ויום הכיפורים שהזכרו שם).

ומסתבר מאוד כי כפרה זו שע"י הפרה גדולה היא אף מכפרת יום הכיפורים.¹⁴ כשם שכפרת יום הכיפורים הנעשית אחת בשנה גדולה היא יותר מכפרת הרגלים, ראשי החודשים, השבתות וימות החול, כך כפרת הפרה הנעשית אחת לשנים רבות, גדולה היא מכולן, ונועדה כאמור לכפר על חטא גדול ועצום כחטא העגל בשעתו, או על מצב רוחני ירוד ביותר בכלל האומה.¹⁵

ובזה יש לבאר את מה שמשלו חז"ל "תבוא האם ותקנח צואת בנה". שהרי ודאי שהפרה איננה אמו של העגל בו חטאו ישראל ואינם עניין זה לזה כלל. ונראה ש'האם' בנמשל אלו ראשי האומה ומנהיגי הדור, שעל כתפיהם מונחת האחריות לכלל ישראל. כאשר הם רואים שהעם במצב רוחני ירוד ודרושה כפרה ציבורית גדולה על חטאיהם, מוטל עליהם לעשות את מעשה הפרה, וכפי שהיה לראשונה בחטא העגל.¹⁶

על פי זה יש ליישב תמיהה גדולה. המשנה בפרה (פ"ג מ"ה) מונה את הפרות שנעשו במהלך הדורות:

ומי עשאם, הראשונה עשה משה, והשניה עשה עזרא, וחמש מעזרא ואילך. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, שבע מעזרא ואילך. ומי עשאן, שמעון הצדיק ויוחנן כהן גדול עשו שתיים שתיים, אליהו עיני בן הקוף וחנמאל המצרי וישמעאל בן פיאבי עשו אחת אחת.

14 ובדרך מליצה יש לומר – על דרך שאמרו ש'כפורים' הוא 'כ-פורים' (תיקוני זוהר, תיקון כ"א), והקטן נתלה בגדול (דברי סופרים לר"צ מלובלין, אות לח) – שכל 'כפרה' הרי היא 'כ-פרה'. שמעשה הפרה הוא הכפרה הגדולה ביותר שיש וכל כפרה היא מעין פרה זו.

15 ואולי רמז זאת רבנו הקדוש במשנה סוף מסכת יומא, שאחר שמנה את חילוקי הכפרה חתם בדברי רבי עקיבא: "אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם". כאומר, אחר כל אלו הכפרות שבראשן יום הכיפורים, ישנה כפרה גדולה מכולן והיא הטהרה שמטהר הקב"ה את ישראל ע"י מעשה פרה אדומה.

וכך דרשו חז"ל (תנחומא חוקת, סי' כח; ועוד): "פרה – אלו ישראל, שנאמר 'כי כפרה סוררה סרר ישראל' (הושע ד, טז). ועיין שם שהמשיכו לדרוש כל הפרשה על ישראל. ועל דרך זו ניתן להציע, שהפרטים של מעשה הפרה באו לבטא בין היתר גם את תהליך כפרתו של עם ישראל: פרה אדומה לגמרי, ללא מום ואשר לא עלה עליה עול – עם ישראל מלא עוונות לחלוטין, אך עדיין שלם, ובן חורין. אלעזר שוחטה מחוץ למחנה ומזה שבע פעמים נוכח אוהל מועד – לוקחים מעם ישראל את כוח החיים, ומכוונים לכפרה לפני ה'. הכהן שורף את הפרה, את הנשאר ממנה חובטים במקלות וכותשים הכול לאפר (משנה פרה שם) – לא משאירים זכר לעוונות. הכהן משליך עץ ארז, אזור ושני תולעת אל השרפה – מבערים גם את המידות הרעות שבין אדם לחברו (כפי שדרשו חז"ל במצורע). אוספים את האפר – התחלה חדשה, לוקחים את מה שנשאר. מניחים את האפר בתוך מים שנמצאים בכלי – התחדשות ע"י החיבור לתורה וכדו'.

16 לחילופין, יכולים הצדיקים לכפר על הדור על ידי מיתתם, ויתכן שזה פשר הדרשה דלעיל הקושרת בין פרה אדומה למיתתם של צדיקים.

והתמיהה עולה מאליה - כיצד ייתכן שמימי משה עד עזרא, משך קרוב לאלף שנה, המשיך לשמש אפר הפרה הראשונה, ומעזרא ואילך משך ת"ך שנות בית שני הוצרכו ש או שמונה פרות?

אך ע"פ האמור נראה שעשיית הפרות בכל אחת מהפעמים הללו לא נבעה ממחסור טכני באפר פרה (והרי אפר פרתו של משה ירד עמם לבבל כדאיאת בתוספתא דפרה פ"ג ה"ה), אלא מצורך רוחני לאומי של כפרה כללית על עם ישראל. אחר גלות בבל ראה עזרא את המצב הרוחני הירוד של העם (כמתואר בספר עזרא ונחמיה), ולכן ראה צורך לעשות פרה נוספת לכפרה. אחריו באו הכהנים הצדיקים הבוודים שהיו בימי בית שני ועשו כל אחד בזמנו פרה נוספת, כאשר ראו שישנו צורך מהותי לכפרה כוללת על העם.¹⁷

נמצא לפי האמור, כי לעשיית הפרה יש משמעות בפני עצמה, גם בלא קשר לשימוש באפרה לטהרת טמאים. רעיון זה עולה הוא גם מתוך פשטי המקראות, שכך נאמר בתורה (במדבר יט, א-כב, בדילוגים):

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְאֹמֶר דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֵיךְ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה... וְכַבֵּס הָאֶסָף אֶת אֶפְרַת הַפָּרָה אֶת בְּגָדָיו וְטָמְא עַד הָעֶרֶב וְהִיטָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרָ וְלִגְרָ בְּתוֹכָם לְחַקַּת עוֹלָם: הַנִּגְעַ בְּמֹת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמְא שְׂבַעַת יָמִים: הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר: כָּל הַנִּגְעַ בְּמֹת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת מִשְׁכַּן ה' טָמְא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא זָרַק עָלָיו טָמְא יִהְיֶה עוֹד טָמְאָתוֹ בּוֹ: זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל כָּל הַבָּא אֶל הָאֵהָל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֵהָל יִטָּמָא שְׂבַעַת יָמִים... וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטָּמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ הַקֹּהֶל כִּי אֶת מִקְדָּשׁ ה' טָמְא מִי נָדָה לֹא זָרַק עָלָיו טָמְא הוּא: וְהִיטָה לָהֶם לְחַקַּת עוֹלָם וּמִזֶּה מִי הַנִּדָּה יִכַּסּ בְּגָדָיו וְהַנִּגְעַ בְּמִי הַנִּדָּה יִטָּמָא עַד הָעֶרֶב: וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמְא יִטָּמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּגְעַת תִּטָּמָא עַד הָעֶרֶב.

17 על אליהוהעניי בן הקוף וחנמאל המצרי איננו יודעים פרטים כלשהם (ואולי השם 'בן הקוף' רומז לכך שאביו היה כקוף ביחס אליו בצדקותו, וכיוצא בזה), אך שמעון הצדיק כשמו כן היה, וכן יוחנן כהן גדול ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה (ברכות כט ע"א), וישמעאל בן פיאבי שעליו אמרו "משמת בטל זיו הכהונה" (משנה סוטה ט, טו). מלבדם היו כשלוש מאות כהנים גדולים שאינם ראויים (יזמא ט ע"א). ואף שגם בבית ראשון היו תקופות שבהן עם ישראל היה בשפל המדרגה, כמתואר בנביאים, ייתכן שעד פיצול המלוכה לא היה צורך בכפרה שכזו, ולאחר הפיצול כבר לא היה ניתן לעשות את הפרה כיוון שעשרת השבטים לא ראו עצמם כשייכים לעבודת המקדש והכהונה, ואדרבה, עבדו את העגלים בדרך ובבאר שבע, ובוודאי לא שייך לקנח צואת העגל ע"י אמו כאשר עוודנו קיים. ואפשר שגם עצם הפיצול לשתי ממלכות איננו מאפשר את עשיית הפרה, ואף שאין ראייה לדבר, זכר לדבר בנבואת יחזקאל (לו, כב-כג): "וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ... וְלֹא יִחַצּוּ עוֹד לְשֵׁתִי מִמְּלֻכּוֹת עוֹד... וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ לִי לְעַם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹהִים" - רק אחר שיהיו לגוי אחד אוכל לטהר אותם.

התורה פותחת בכותרת "זאת חקת התורה", מצווה על כל מעשה הפרה עד שלב איסוף האפר, וחותרת "והיתה לבני ישראל... לחקת עולם". אח"כ באים שני פסוקים ככותרת לדין טומאת מת והטהרה ממנו, ולאחר מכן שוב הכותרת "זאת התורה", פירוט של דיני טומאת מת, וחתימה "והיתה להם לחקת עולם" (בתוספת 'נספח' על טומאתו של המזה והנוגע במי הנדה). ניכרים הדברים שיש כאן כעין שתי פרשיות שכל אחת עומדת בפני עצמה. גם אילו לא יהיו טמאי מת כלל בישראל, עדיין ישנה "חקת התורה" שהיא "לחקת עולם", שמכוחה יש לעשות את מעשה הפרה כולו עד איסוף האפר למשמרת.¹⁸

אמנם מסתבר ללכת צעד נוסף ולחבר את הדברים יחד. ברובד הפשוט, הפרה נועדה לטהר את הטמאים על מנת לאפשר להם להיכנס למקדש בטהרה, כפי שעולה מן הפסוקים הנ"ל. במובן הרחב והעמוק יותר, הפרה נועדה לטהר את עם ישראל כולו, ע"י עצם עשייתה, וגם זאת על מנת לאפשר את השראת השכינה בתוכם מתוך טהרה וקדושה. גם במובן המעשי נראה כי עצם טהרת טמאי המת מסייעת היא להעלאת המדרגה הרוחנית שלהם ושל הכלל בעקבותם, ע"י כך שכעת יוכלו להיכנס אל בית ה' ולהתמלא מחדש בתורה היוצאת מציון ובקדושה החופפת על המקדש.¹⁹

אם כנים הדברים, נראה מעתה, שגם כאשר המקדש עודנו חרב בעוונותינו, עשויה להיות תועלת גדולה בעצם עשיית מעשה הפרה. מעשה זה יהווה כפרה גדולה על ישראל ואולי אף יעורר רבים מהם לתשובה מאהבה, ויכניס בליבם רגשי קודש וכיסופים להקמת המקדש, שמכוחם נזכה להתקדם לבניין הבית בפועל ולחידוש העבודה.²⁰

ו. סיכום הדברים

במאמר זה באנו להעלות כיוונים נוספים בשאלת עשיית פרה אדומה בזמן שבית המקדש חרב.

בחלק הראשון דנו במישור ההלכתי. פתחנו בדיון אודות הכלל 'מקריבין אע"פ שאין בית', והראינו שבפשטות דין זה נאמר באופן עקרוני אודות כלל הדינים התלויים במקדש, שאינם תלויים אלא בקדושת המקום אך לא במבנה הבית עצמו. יוצאים מן הכלל דינים שבהם ישנה דרשה או טעם מוכרח שמחמתם הם נוהגים רק בפני הבית. לגבי מעשה הפרה הוספנו שלכאורה ודאי יכול הוא להיעשות בלא בית, שהרי אינו נעשה כלל במקדש.

18 בזאת יובן יותר מדוע פרשיה זו נקראת "חקת התורה", ולא 'חוקת הטהרה' 'חוקת הפרה' וכדומה. אכן המעשה שעליו מצווה התורה כאן מהווה יסוד לקיום התורה כולה בעם ישראל, שכן על ידו עם ישראל מתכפר ומיטהר מטומאת עוונותיו וממילא מתקרב ביתר שאת אל התורה ומצוותיה.

19 וכן כתב האברבנאל (במדבר יט. הובא במאמרו של הרב אריאל, סוף פרק א): "אבל הפרה אדומה יהיה ענינה לרמוז על האומה בהיתה בטומאה, שאין ראוי שתכנס למקדש, ולכך צוה שתהיה שחיתתה מחוץ למחנה ומשם תהיה הזאת דמה".

20 ייתכן שזו הייתה גם הסיבה לכך שעזרא הסופר עשה פרה אדומה, כהכנה לבניין המקדש [בהנחה שעשאה לפני בנין הבית, וכפי שהוכיח הרב אריאל במאמרו (פרק ו) ע"פ התוספתא].

לאחר מכן דנו בדין שנאמר בפרה, שעל הכהן להזות כנגד ההיכל ולראותו. נטינו לומר שדין 'מקריבין' הנ"ל אין משמעותו שההיכל נחשב כקיים, אלא שקדושת המקום קיימת. אף על פי כן, הסקנו שאין מניעה לקיים את דין ראיית ההיכל גם כשאין בית, משתי סיבות: א. הראייה אינה נצרכת מצד עצמה אלא רק על מנת לוודא שמכוון כנגד ההיכל ושאינן חציצה ביניהם. ב. גם אם הראייה נצרכת כדין עצמאי, די לראות את מקום ההיכל ואין צריך לראות היכל בנוי דווקא.

בחלקו השני של המאמר, העלינו את השאלה העקרונית – האם אכן יש תועלת ממשית בעשיית פרה אדומה כאשר אין מקדש בנוי. במענה לכך ביארנו תחילה שאכן ישנה תועלת מעשית, בכך שיתאפשר ע"י אפר הפרה לבנות את המקדש בטהרה, ולא נזדקק לטומאה הדחוייה בציבור.

הוספנו עוד לבאר ע"פ דברי רבותינו, שבמעשה הפרה עצמו ישנה תועלת רוחנית גדולה לעם ישראל, לכפרה ולטהרה כללית של האומה, וממילא נראה שאדרבה ישנה חשיבות גדולה לעשות מעשה זה בהקדם ולזכות לעורר בכך את לבבינו ולבבות עם ישראל כולו אל הקודש והמקדש.

כמובן ההכרעה בעניין כבד משקל זה הנוגע לעם ישראל כולו, מסורה היא לחכמי הדור (בפרט לפי מה שכתבנו לעיל, שעליהם מוטלת האחריות וההחלטה אימתי יש לעשות פרה אדומה). ויהי רצון שנזכה לקיום נבואת יחזקאל (לו, כה-כח):

וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מֵיִם טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם מִכָּל טְמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גְּלוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם:
וְנָתַתִּי לָכֶם לֶב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֲתֶן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסַּרְתִּי אֶת לֵב הָאָבִן מִבְּשַׂרְכֶם
וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: וְאֵת רוּחִי אֲתֶן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר בְּחָזְקִי תִלְכוּ וּמִשְׁפָּטֵי
תִּשְׁמְרוּ וְעָשִׂיתֶם: וַיִּשְׁבְּתֶם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְתֵּיכֶם וְהִיִּיתֶם לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה
לָכֶם לֵאלֹהִים.